

СКЛАДНІ ТА СКЛАДНОПОХІДНІ ОДИНИЦІ В СЛОВОТВОРІ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті розглядається комбінований тип словотвору "словоскладання + афіксація".

У лінгвістичній літературі існує багато визначень складного слова, які відображають різне розуміння природи цього явища. Дослідники пропонують різні критерії виділення складних та складнопохідних одиниць у мові [1-6]. Але головним визнається наявність декількох основ та їх цільнооформленість. Цільнооформленість означає, що конкретний предмет чи явище розуміється як щось ціле, навіть якщо відзначається складність його будови або виділяються окремі його ознаки. Аналітизм англійської мови, як слушно зазначає Ю.О. Жлуктенко, створює необхідні умови для стягнення лексем в єдині складні, але цільні слова [7:93].

Словоскладання є основним напрямком розвитку словникового складу мови, оскільки саме в галузі словоскладання особливо наочно виступають закони розвитку мови. Серед усіх способів словотворення словоскладання – найпродуктивніший. За його допомогою було побудовано майже 40% усіх лексичних неологізмів [8:75]. Словоскладання надає адаптивний характер лексичній системі мови і знімає протиріччя між комунікативними інтенціями членів мовного соціуму і вирішальною властивістю лексики. Словоскладання у сучасній англійській мові відбувається на власній мовній та іншомовній основі. Утворення нових слів на власній мовній основі відбувається складанням більш ніж однієї незалежної основи. Утворення складного слова на іншомовній основі передбачає часткову або повну деривацію на морфологічній базі іншої мови. Принцип з'єднання слів відбувається "...від природної людської тенденції вбачати річ, як щось ідентичне із вже існуючим, і, в той же час, відмінним від останнього" [9:5].

Через створення окремих елементів мови чи групи елементів змінюється та збагачується мова, оскільки слово є її окремим елементом [10:16]. Словоскладання може відбуватися в результаті дії таких продуктивних процесів: 1) лексикалізація словосполучення зі зміною порядку розташування його компонентів, а також їх деформацією і морфологізацією (напр. nice-looking < looking nice, blue-eyed < with blue eyes і т. д.); 2) інтерпретація словосполучення у складне слово із збереженням лінійного розташування компонентів (напр. small-talk < small talk) [11:62].

Особливістю організації словотворчої моделі є паралелізм реалізованих можливостей, які закладено в словотворчій системі у вигляді готових формул похідних. У мові немає таких унікальних структурних моделей, які б не дублювалися на морфемному рівні іншими аналогічними моделями. Будь-яка діюча у мові модель ніби накладається на моделі аналогічної структури, оскільки вона підпорядковується визначеним системним закономірностям.

Одним із окремих аспектів цього багатостороннього і складного процесу є питання про те, які нові засоби і способи використовуються в мові на даному етапі його розвитку, а також спостереження над новими тенденціями у використанні існуючих засобів і способів збагачення словникового складу англійської мови. Найбільш розповсюдженими моделями складних слів у сучасному англійському словотворі слід вважати N+N+-ed; A+N+-ed; N+V+-ing; N+V+-er. Слова типу long-legged, loud-voiced вперше були виділені в особливу структурну підгрупу А.І. Смирницьким, який назвав їх граматично-складними словами, оскільки вони утворюються у сучасній англійській мові з регулярністю граматичних форм [12:134-135].

Сферою вжитку прикметників, утворених за комбінованою моделлю "словоскладання+афіксація" є, переважно, художня література, де опис зовнішніх ознак людей і предметів має виключно важливу роль. Це досягається шляхом створення нових слів за словотворчими моделями: **N+N+-ed**, для значеннєвої характеристики слів цієї моделі характерним є:

- а) елемент схожості: pear-shaped; pot-shaped; bullet-shaped;
- б) значення розміру: closet-sized; fist-sized; pocked-sized; pea-sized;
- в) колір предмета: rose-coloured; chocolate-coloured; coffee-coloured; beet-coloured;
- г) порівняння: monkey-faced; pig-eyed; Roman-nosed; dog-eared; lion-headed.

A+N+-ed - найбільш продуктивна модель за способом позначення:

- а) зовнішньої ознаки людини та частин її тіла: long-(round-, thing-, fresh-) faced; large-(wide, hollow-) eyed; big-(crooked-, hawk-, long-, sharp-) nosed; short-(long-, shaggy-, thick-, thin-) haired; full-(thick-, thin-, round-) lipped; big-(dirty-, strong-, narrow-, long-) handed; round-(woolly-) headed; big-(small-, long-)eared; thin-(fat-, full-) cheeked;
- б) зовнішньої ознаки предмета: straight-windowed; steel-rimmed;
- в) схожості: strange-shaped; odd-shaped;
- г) розміру: big-(small-, medium-, tiny-,) sized
- г) кольору: light- (neutral-) coloured; pink-palmed; white-lipped; green-lawned; black-framed; red-flowered.

Іншими високопродуктивними моделями творення складних слів можна назвати моделі: **N+V+-ing** та **N+V+-er**. Складна прикметникова модель N+V+-ing являє собою своєрідне словосполучення типу "дієслово + прямий додаток": oil-exporting; sound-absorbing; street-cleaning; money-making; heart-breaking; pain-killing; clean-loving; fast-moving; ill-fitting; bread-cutting; snow-melting; peace-loving.

В усіх цих прикметниках іменник доповнює зміст дієслова. Ця модель отримала широке розповсюдження у науковій і публіцистичній літературі.

При утворенні складного слова відбувається процес виділення, уточнення і конкретизації ознак предмета чи явища. У моделях N+V+-ing та N+V+-er значення другого компонента – дієслова уточнюється значенням першого компонента – іменника, який конкретизує ознаку всього утворення – складного прикметника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Смирницкий А.С. и Ахманова О.С. Образования типа stone wall, speech sound в английском языке // Доклады и сообщения Ин-та языкознания. – М., 1952. – Т. II. – С.145-156.
2. Тюрина Н.С. К вопросу о словосложении в английском языке. Сложные существительные синтаксического типа: Автореф. дис. ...канд. филол. наук. – М., 1955. – 22 с.
3. Кунин А.В. Основные понятия английской фразеологии как лингвистической дисциплины и создания англо-русского фразеологического словаря. – Дис. ...д-ра филол. наук. – М., 1964. – 302 с.
4. Ибрагимходжаев И. Некоторые замечания о классификации новых сложных слов // Сб. научно-метод. трудов. – Ташкент, 1978. – № 566. – С.56–62.
5. Квеселевич Д.И. Интеграция словосочетания в современном английском языке. – Дис. ...д-ра филол. наук. – Житомир, 1985. – 328 с.
6. Труевцева О.Н. Английский язык (особенности номинации). – Л., 1986. – 126 с.
7. Жлуктенко Ю.А. Номинативные аспекты словосочетания // Проблемы варьирования языковых единиц. – К.: УМК ВО, 1990. – С. 84–93.
8. Зацний Ю.А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови. – Запоріжжя: Запорізький ун-т, 1998. – 429 с.
9. Виноградов В.В. Основные типы лексических значений слова. – ВЯ, 1953. – №5. – С. 5-7.
10. Reid T.B. Historical Philology and Linguistic Science. – L., 1960. – 278 p.
11. Квеселевич Д.И. Класифікація інкорпорованих складних слів // Мовознавство. – 1982. – № 5. – С. 62-66.
12. Смирницкий А.И. Лексикология английского языка. М., 1956. – 260 с.

Матеріал надійшов до редакції 1.04.2004 р.

Чумак Л.Н. Сложные и сложнопроизводные единицы в словообразовании современного английского языка.

В статье рассматривается комбинированный тип словообразования "словосложение+аффиксация".

Chumak L.M. Compound and Compound-Derivative Units in Modern English Word-Formation.

The article considers the combining type of word-formation "composition+affixation".